

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗРОШУВАНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

*І.П.Липинець, кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Херсонський державний аграрний університет*

Протягом останнього часу в економічній літературі точиться дискусія щодо ролі й значення держави у соціально-економічному розвитку країни.

Свою думку про необхідність державного регулювання економічних процесів вже давно висловлювали видатні вчені-економісти К.Воблій, В.Железнов, М.Кондратьєв та інші.

У доповіді Світового банку виділяються п'ять основних завдань, які повинна виконувати держава і без яких неможливий сталий економічний розвиток: затвердження основ законності; підтримка збалансованості політичної обстановки, яка б не сприяла спотворенням; забезпечення макроекономічної стабільності; фінансування базових соціальних послуг та інфраструктури; підтримка незахищених верств населення; охорона навколишнього середовища [1].

Найважливішою повинна бути роль держави у розвитку АПК, який є гарантом продовольчої безпеки країни. Нині він стає осередком підвищення економічної активності, лідером у проведенні реформ, зростає його інвестиційна привабливість. Ці важливі процеси потребують постійної державної підтримки та стимулювання. Частка видатків Державного бюджету України на фінансування розвитку сільського господарства має бути не меншою за 5% усіх видатків бюджету [2]. В Державному бюджеті 2004 р. вона становить 4,5%. Проте, одночасно, в Україні спостерігається переоцінка можливостей ринку у створенні саморегулюючого механізму господарювання, поглиблене державне втручання в соціально-економічні процеси, що негативно позначаються на розвитку АПК. Роль держави у розвитку землеробства є однією із складових організаційно-економічного механізму, що впливає на

ефективність ведення землеробства та сталий його розвиток. Об'єктом наших досліджень є саме зрошуване землеробство. Саме тому ми розглянули основні організаційно-економічні фактори, які впливають на ефективне використання зрошуваних земель.

Ефективність виробництва у зрошуваному землеробстві визначається впливом двох груп факторів. До першої належать цінова, кредитна, податкова системи, політика державної підтримки галузі, регулювання відносин власності, розвиток науки, тобто ті, що формуються на рівні держави і не залежать від товаровиробника. Друга — ті, що залежать від товаровиробника. До неї належать способи та технології ведення землеробства на зрошуваних землях, впровадження високоврожайних, найбільш чутливих до зрошення сортів та гібридів сільськогосподарських культур, реконструкція та поліпшення технічного стану і рівня експлуатації зрошуваних систем, включаючи забезпечення їх дощувальною технікою тощо. На сьогоднішній день однозначно можна стверджувати, що майже всі складові другої групи факторів без державної підтримки товаровиробників вирішені не можуть бути. Більш детально зупинимося на особливостях вирішення деяких складових організаційно-економічного механізму на прикладі зрошуваних систем Херсонської області.

У межах існуючого правового поля і сучасного досвіду господарювання основні принципи управління меліоративними фондами, у першу чергу, внутрішньогосподарськими, виходять із того, що конструктивні та технологічні особливості існуючих меліоративних систем потребують, незалежно від форм власності на землю, їх колективного використання. Розпаювання землі і пов'язані з цим зміни форм власності в агропромисловому секторі виробництва здійснювалися без урахування особливостей використання побудованих у минулі роки меліоративних систем, головною відмінною рисою яких є те, що вони були призначені для обслуговування колективних господарств на значних масивах, оснащених широкозахватною дощувальною технікою. Світовий досвід економіки сільськогосподарства свідчить, що землеробство в ринкових умовах без державних дотацій починає давати прибуток, коли площа

земельного наділу перевищує 140 га, в умовах зрошення ця площа повинна бути понад 200 га [3]. Площа земельних наділів (паїв) нинішніх землекористувачів не дозволяє забезпечити ефективне використання меліоративних систем. Станом на 1.01.2004р. в області загальна площа зрошуваних земель становить 425,9 тис.га, із них підлягло паюванню 338,872 тис.га або 79,6% від загальної площі зрошуваних земель області. Фактично одержано 79875 паїв. Середній розмір паю становить 4,24 га. На розпайовані землі укладено договорів-оренди на 70469 паїв загальною площею 276,99 тис.га (65,1%). Самостійно використовується 8399 паїв на площі 36,03 тис.га (8,5%).

В ході земельної реформи в Україні перерозподіл земельного фонду призвів до порушення організації території сільськогосподарських підприємств, сівозмін. Так, найбільшу питому вагу у структурі посівних площ, за даними 2003 року, займають зернові культури, а саме 43,8%. В порівнянні з 1991-1996 роками у 2003 році відмічається збільшення посівних площ під зерновими майже у 2 рази. При відносній стабільності овоче-баштанних культур та картоплі за останні 5 років з 55,4% до 19,7% знизилася посіви кормових культур. Серед культур цієї групи удвічі знизилася посіви під багаторічними та однорічними травами з 21,3 до 9,8% та з 10,9 до 5,2% відповідно. Збільшуються посіви і під технічними культурами. Серед них найбільшу питому вагу на зрошуваних землях займає соняшник. За останні роки площа зайнята ним збільшилася з 3,5% (1991-1996 рр.) до 8,7%, 11,04% відповідно у 2000 та 2003 рр. Але відомо, що збільшення посівів соняшнику є не виправданим як за вимогами агротехніки, так і з точки зору збереження родючості ґрунтів. При всій значущості цієї культури для економіки господарств у сучасних умовах, перехід до її вирощування в цілому, і на зрошуваних землях зокрема, вимагає обов'язкового уточнення та регламентації. Порушення сівозмін, що має місце, наносить непоправні збитки родючості полів. Не менш негативну роль відіграє цей фактор у економіці господарств, особливо в умовах дефіциту добрив, засобів захисту рослин та інших ресурсів.

Вперше у 2004 р. з боку Уряду передбачено часткову компенсацію вартості добрив в обсягах 140 млн.грн. по Україні. Забезпеченість сільськогосподарських угідь мінеральними добривами по державі зараз становить лише 28 % від потреби.

Найважливішими складовими економічного механізму господарювання є ціноутворення, кредитна і податкова політика та інші важелі економічного регулювання виробництва. У Державному бюджеті на 2004 р. передбачено 220 млн.грн., які спрямовуються на здійснення фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів, шляхом визначення часткової компенсації ставки за кредит. Компенсація за довгостроковими кредитами надаватиметься, у першу чергу, на закупівлю складної сільськогосподарської техніки, у тому числі дощувальної. У 2004 р. області планується виділити до 29 млн.грн. для проведення реконструкції і розвитку меліоративних мереж та на закупівлю дощувальної техніки. Різке скорочення фінансування виробництва та поставки сільськогосподарським підприємствам дощувальної техніки в попередні роки призвели до скорочення наявного парку дощувальних машин. У робочому стані знаходиться в області 2493 дощувальних машин або 63% від потреби.

У більшості країн світу держава бере на себе відшкодування значної частини витрат на експлуатацію зрошуваних систем та подачу поливної води. Так у США землекористувачі відшкодовують близько 17% вартості поливної води, у Пакистані, Південній Кореї — 13%, на Філіппінах — 10%, в Японії до 20% [4].

На сьогоднішній день зрошувальні магістральні канали області фінансуються за рахунок коштів Держбюджету, але цих коштів недостатньо. Водокористувачі повинні відшкодовувати витрати за використану електроенергію і за послуги по подачі води від точок водовиділу води у господарствах. За результатами 2003р., водокористувачі відшкодували 14080 тис.грн. тільки за використану електроенергію, які вперше були повернуті їм державою. В 2004р. Урядом прийнято рішення про 50% компенсацію витрат за використану для зрошення електроенергію.

Незважаючи на деякі дії з боку держави в підтримці водокористувачів, залишається актуальним введення рішучих дій державної підтримки та регулювання економічних взаємовідносин у сфері гідромеліорації, водного господарства у цілому і зрошуваних земель зокрема. Цей механізм має бути складовою державної аграрної інвестиційної політики і передбачити: застосування системи прямих та непрямих важелів державного регулювання і фінансової підтримки галузі через впровадження пільгового оподаткування та кредитування, прямих державних інвестицій тощо; фінансування за рахунок бюджету на рівні нормативної потреби заходів з експлуатації зрошуваних систем, у тому числі і частини внутрішньогосподарської мережі, та придбання нової дощувальної техніки; фінансування капітальних вкладень на будівництво нових зрошувальних систем та реконструкцію існуючих з урахуванням світового досвіду; відшкодування за рахунок бюджету частини відсотків за кредити, одержані сільськогосподарськими підприємствами на будівництво, реконструкцію та технічну модернізацію господарської мережі зрошувальних систем; відновлення виробництва вітчизняної дощувальної та іншої меліоративної техніки, у тому числі і на основі придбання за рахунок бюджету ліцензій і технологій на її виробництво; розробка та запровадження механізмів стимулювання землекористувачів і працівників водного господарства за високоефективне використання зрошуваних земель з одночасним застосуванням санкцій за незадовільне використання та погіршення меліоративного стану цих земель.

Питання охорони земель, оптимізації використання і відновлення земельних ресурсів, особливо у зоні зрошення, повинні бути піднесені до рівня державних пріоритетів соціально-економічного розвитку України. Припинення деградації і нераціонального використання земель не тільки відкриває значні резерви збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях, поліпшення соціального стану громадян, а й забезпечить суттєве оздоровлення екологічних умов довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Л.Абалкин. Роль государства и борьба с экономическими догмами // Экономист. – 1998. – №9. – С.3-4.
2. О.Д. Василик, К.В. Павлюк. Державні фінанси України. – К.: НІОС, 2002. – С.424.
3. П.І. Коваленко. Сценарії управління зрошенням в умовах реформ в Україні// Вісник аграрної науки. – 2002.- №2. – С. 49-53.
4. М.І.Ромашенко, С.А. Балюк. Зрошення земель в Україні. Стан та шляхи поліпшення. – К.: Світ, 2000. – С.114.